

Opis źródła:

Spis długów zaciągniętych w Paryżu w 1706 r. przez odbywającego podróż edukacyjną Józefa Lubomirskiego. Józef Lubomirski herbu Szreniawa był synem marszałka wielkiego koronnego, pisarza i poety Stanisława Herakliusza z jego drugiego małżeństwa z Elżbietą Denhoffówną, przyrodnim bratem kasztelanowej krakowskiej Elżbiety Sieniawskiej. Z pierwszego małżeństwa z Zofią Opalińską Stanisław Herakliusz Lubomirski doczekał się córki Elżbiety, z drugą żoną miał trzech synów: późniejszego wojewodę krakowskiego Teodora, Franciszka i Józefa. Józef Lubomirski znany jest jako późniejszy dziedzic Przeworska, od 1720 r. był starostą cieszkowskim, w 1726 r. uzyskał urząd wojewody czernihowskiego, zmarł w 1732 r. Józef Lubomirski wyruszył w edukacyjną podróż już po śmierci ojca, za organizację jego zagranicznego kształcenia i jego koszty odpowiadała przyrodnia siostra Elżbieta z Lubomirskich Sieniawska. Józef Lubomirski początkowo pobierał lekcje w kolegium jezuitów w Paryżu, później przeniósł się do jednej z prestiżowych paryskich akademii.

Miejsce wydania:

A. Markiewicz, *Floret i złote guziki. Wokół paryskiej edukacji Józefa Lubomirskiego (1706 r.)*, „Barok. Historia – Literatura – Sztuka”, XXII/2 (44) 2015, s. 23–47.

Miejsce przechowywania źródła:

Korespondencja Józefa Lubomirskiego przechowywana jest w: Biblioteka XX. Czartoryskich w Krakowie, rkps 5876 III.

Tekst źródła:

Paryż 23 VII 1706

„Memoriał długów tak u jezuitów, jako i na mieście zaciągnionych, których się z ręku jezuitów i moich wypłacić dotychczas nie mogło.

Naprzód zostają winien:

Panu Goujonowi, u którego mieszkał wyjachawszy od jezuitów, do dnia dwunastego marca, od apartamentów i od stołu dla mnie, i dla ludzi, także cokolwiek mi gotowych pieniędzy na ten czas dodawał, winieniem mówię złotych francuskich 348# 15.

Item [podobnie] perukarzowi winieniem był sto trzydzieści złotych, dałem mu ad rationem [na rachunek] 44# 8, zostają jeszcze winien 88# 12.

Item do akademii od koni za pięć miesięcy, które się skończą 15 Augustii [sierpnia] należało dać trzysta franków, ale żem już dał 80 dać należy tylko 220.

Item masztalerzowi w akademii powinienem kontentować.

Item Panu Liankorowi metrowi [nauczycielowi] do szpady od trzynastego dnia marca powinienem dać co miesiąc to luidor, a za pierwszy miesiąc dwa luidory. A kiedy floret złamię powinienem inny kupić.

Item Panu Feranowi operzyście, do tańca metrowi, że mię co dzień dwa razy uczy powinienem dać na miesiąc dwa luidory, idzie mu czas od 13 dnia marca.

Item Panu Sujetowi metrowi do języka należy mu luidor na każdy miesiąc.

Item metrowi do fletu należy za pięć miesięcy, które się skończą 21 Augustii [sierpnia] należy po luidorze na miesiąc.

Item temuż metrowi za dwa flety bukszpanowe winienem 12 talarów bitych, czyniło to złotych na ten czas 42.

Item pracze za półtrzecia miesiąca teraz po dziewięć złotych na miesiąc.

Item cyrulikowi za trzy miesiące dziś po trzy złote na miesiąc.

Item metrowi do matematyki od dnia 22 Junii [czerwca] po luidorze na miesiąc i instrumenta matematyczne trzeba będzie mieć swoje.

Item kupcowi od koni bez karety na miesiąc po 18 pistolów czyni 180 złotych, miesiąc się zaś pieniędzy zaczął 16 Junii.

Item woźnicy co miesiąc należy złotych 10 i na smarowanie.

Item kucharzowi od dnia 11 Junii aż do dnia 22 Junii winienem 230, na com dał kartą do wypłacenia między pięcią dni, żeby dalszy był kredyt.

Item winiarzowi za ordynarne wina do stołu i co było ekstraordynaryjnie [nadzwyczajnie] od 11 dnia Junii [czerwca], alem się z nim nie rachował, aby się bardziej nie dopominał pieniędzy.

Item gospodarzowi od apartamentów od dnia 12 maja na każdy miesiąc po 66 złotych, już wziął 66 za jeden miesiąc.

Item posłałem był rejestr co się krawcowi winno było na ten czas, czego z tych pieniędzy, które do rąk moich dano wypłacić nie mogłem tak tego, com u jezuitów jeszcze sprawiał, jako co na mieście winienem tedy dawnego długu 476# 8.

Item temuż krawcowi za cztery liberyje żałobne i za moją parę sukien (jako w rejestrze posłanym stoi) należy 415# 18.

Item szewcowi, któremu w kolegium nie płacono (ledwie mu coś dał ad rationem nieboszczyk Pan Fazi) winienem 100#.

Po którym długu brało się więcej od krawca pończochy jedwabne, a od szewca trzewiki dla mnie i dla pazia.

Item kareta żałobna kosztuje na rok 350#.

Jeżeli na sześć miesięcy tylko 300#.

W tym miesiącu trzeba dać koniecznie połowę pieniędzy, ostatek in Octobris [w październiku]. Item Rhoterowi lokajowi a 2 Martii [od 2 marca] na wikt nie daję, a należy mu na każdy dzień po dwadzieścia groszy tutecznych alias złoty, tylko na dwóch się daje.

Józef Lubomirski”

Słowniczek pojęć:

Jezuwiki – jezuici.

Kontentować – zadowalać.

Item – podobnie.

Metr – nauczyciel, od francuskiego słowa maitre.

Luidor (Louis d'or) – złota moneta francuska bita od 1640 do 1791 r., wzorowana na hiszpańskich pistolach, na awersie monety umieszczano przedstawienie panujących władców Francji.

Liberia, liberyja – strój służby.

Półtrzecia – dwa i pół.

Pistol – złota moneta hiszpańska, tu: luidor.

Pytania do źródła:

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. Jakie były koszty edukacji polskiej szlachty w Paryżu na początku XVIII wieku?
2. Jakie zakupy i opłaty wiązały się z ponoszeniem największych kosztów?
3. Jakie opłaty wiązały się z wynajęciem w Paryżu stancji oraz wyżywieniem?
4. Na jakie zajęcia uczęszczał Józef Lubomirski w Paryżu?
5. Czy młodzi polscy podróżnicy wynajmowali również w Paryżu służbę? Jaką i z jakimi opłatami się to wiązało?
6. Jakie materiały niezbędne do przeprowadzania lekcji musieli kupować uczniowie?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. Które pozycje memoriału wiążą się ze zwykłymi codziennymi opłatami, a które można zakwalifikować jako kupno dóbr luksusowych?

Literatura pomocnicza:

Chachaj M., *Zagraniczna edukacja Radziwiłłów od początku XVI do połowy XVII wieku*, Lublin 1995.

Kamecka M., „*Memorial expens na wojażu kasztelaników bieckich*” jako przyczynek do badań nad podróżami szlachty polskiej w XVIII wieku, [w:] *Nad społeczeństwem staropolskim*, t. 1: *Kultura–Instytucje–Gospodarka w XVI–XVIII stuleciu*, red. K. Łopatecki i W. Walczak, Białystok 2007, s. 193–204.

Kucharski A., *Theatrum peregrinandi. Poznawcze aspekty staropolskich podróży w epoce późnego baroku*, Toruń 2013.

Link-Lenczowski A.K., Popiołek B., *Sieniawska Elżbieta Helena z Lubomirskich*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 37 (1996–1997), s. 90–96.

Markiewicz A., *Dykcjonarz, lutnia i koronki. Zagraniczna podróż edukacyjna Franciszka Cetnera (1693–1696)*, Warszawa 2022.

Markiewicz A., *Peregrinationes Jablonovianae. Podróże edukacyjne w czasach Jana III Sobieskiego*, Warszawa 2011.

Matwijowski K., Roszkowska W., *Lubomirski Stanisław Herakliusz*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 18 (1873), s. 45–50.

Mączak A., *Życie codzienne w podróżach po Europie w XVI i XVII wieku*, Warszawa 2022.

Tygielski W., „*Kupca do wekseltów i korespondencyi listownej zjednawszy*”. *Usługi bankowe w kontekście organizacji i finansowania nowożytnych podróży po Europie*, „*Barok*” 17 (2010), s. 31–49.

Tygielski W., *Na cóż te koszta i trudy? W jakim celu w XVII wieku wysyłano młodzież szlachecką na zagraniczne studia?*, „*Odrodzenie i Reformacja w Polsce*” 50 (2006), s. 141–156.

Najważniejsze cezury: 1706 rok to okres działań wojny północnej na ziemiach Rzeczypospolitej, w 1706 r. doszło do bitwy pod Wschową oraz pod Kaliszem.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Anna Markiewicz